

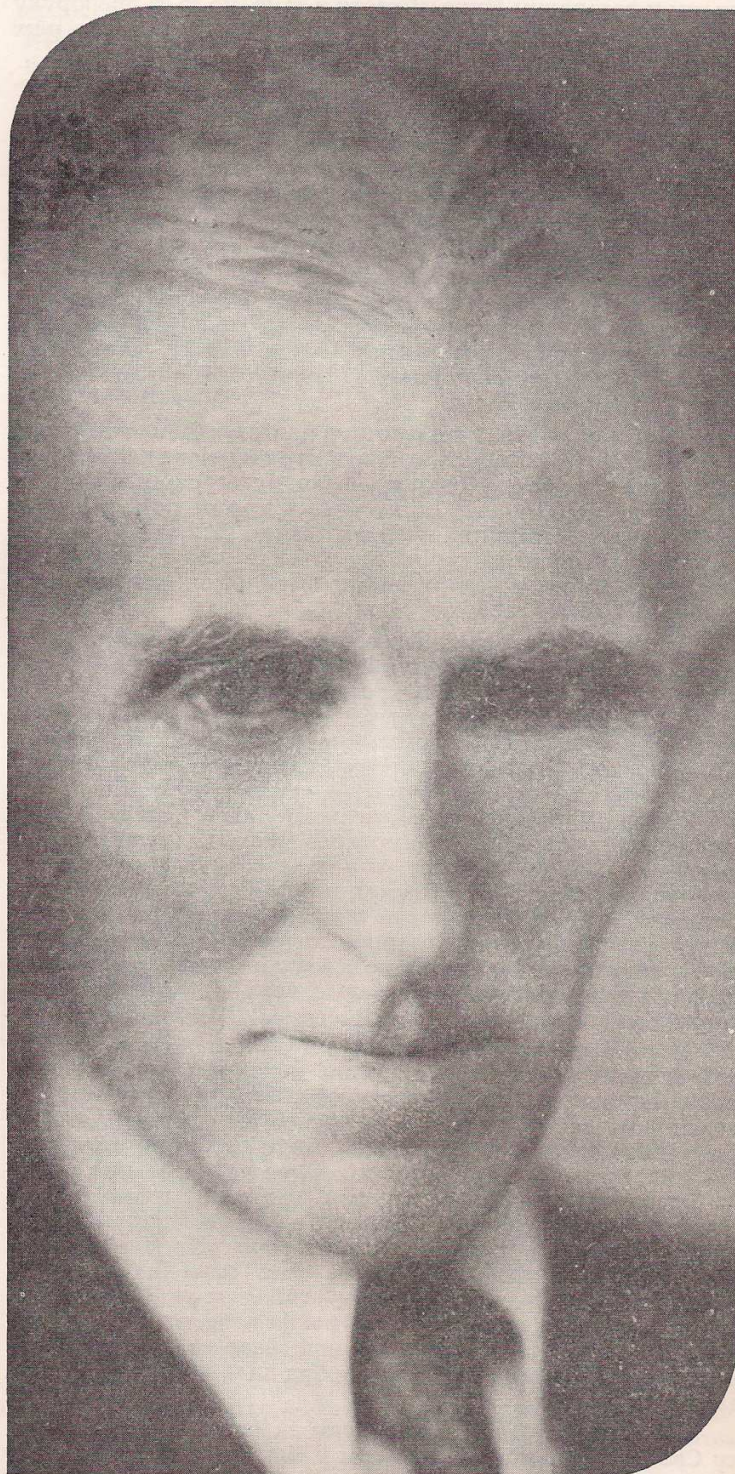
26. јул
у Њујорку

У ПОСЕТИ КОД НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

Разгледао сам град, његове облакодере који се дижу високо унебо, улице закрчене хиљадама аутомобила и зоолошки врт у Централном парку. Око два сата после подне одлазим подземном железницом на Њујоршки универзитет да посетим доктора Пају Радосављевића. Он је професор на универзитету и један од наших земљака који је познат у целој Америци као признати научник на пољу експерименталне педагогије. Србин је родом из Срема. У младим данима био је професор у Сомбору, који се тада налазио у саставу бивше аустроугарске царевине. Због својих веза са Јованом Цвијићем, нашим познатим научником, а и зато што је радио на буђењу националне свести у бившој царевини, отпуштен је из службе. Године 1905. прешао је у Америку, где је у прво време радио као обичан радник. Затим је продужио студије. Одбранио је два доктората и постао професор експерименталне педагогије на Њујоршком универзитету.

Научни радови доктора Паје Радосављевића, као и његови књижевни радови, веома су цењени у Америци. Нарочито је познато његово дело „Ко су Словени“, штампано на енглеском језику у два тома. Овим делом Паја Радосављевић је много допринео упознавању словенских народа и наше земље у овом далеком свету.

У једној великој сали, његовој личној библиотеци, која садржи више хиљада књига најодабраније светске литературе на разним језицима, стари седамдесетогодишњи професор прима ме срдечно као да смо давнашњи пријатељи. Веома се много интересовао за своју постојбину, у којој одавно није био. Ја сам му изнео своју жељу да бих волео да

Никола Тесла

4 Сто дана у Америци

видим и поздравим Николу Теслу и замолио га за препоруку да ме Тесла прими. У међувремену сам дознао да су њих двојица блиски пријатељи.

— Тесла је тешко болестан и не прима никога. Али покушаћемо. . . — одговорио ми је стари професор.

Добио је телефонску везу, а затим је говорио са Теслом на енглеском језику. Упутио ме је на хотел „Њујорк“, где Тесла станује. Примиће ме у пет часова после подне, и то само на кратко, да ме види, јер је веома болестан.

Професор ме позива да пређемо у другу салу, где ме представља својим колегама. Каже им да сам „фармер“, који је прешао велику воду само да види Светску изложбу и Америку. Они разгледају моју народну ношњу и опанке и похвално се изражавају о њима. Време одмиче. Стари професор ме прати и поклања ми са поштом своје две велике књиге „Ко су Словени“.

Када сам изашао на улицу сунце се клонило заласку, јулска жега је јењавала, а благо струјање свежег ваздуха са океана пријатно је окрепљивало. Једва се сналазим у овом мору народа беле, црне, жуте и црвене боје, у огромној гужви саобраћајних возила. Некако стижем до хотела „Њујорк“, који се са својих две хиљаде соба и седамдесет спратова уздиже у центру града. У једној од његових соба станује Никола Тесла.

Улазим у приземље. Хотел је огроман и луксузан. На поду дебели теписи. Свуда су фотеље са наслонима, салони у разним стилевима са скупоценим намештајем, портири у белим оделима и белим рукавицама. Прилази ми један од њих. Научио сам мало енглески и објашњавам му да ме је Тесла позвао. Он ми пружа руку. Улазимо у лифт који нас страховитом брзином избацује на тридесет пети спрат, где на источној страни, у једној великој соби, станује Никола Тесла. Лифт стаје. Пролазимо кроз многе ходнике. Дебели теписи су тако меки да се наш ход не чује. По зидовима велика огледала и много уметничких слика, а моје срце бије као да хоће из груди да искочи. Долазимо до врата. Узбуђен сам. Осећам страхопоштовање пред овом собом. У њој лежи болестан човек, који је силном снагом свога генија открио дотле непознате силе природе и ставио их у службу људском роду.

Портир куца на врата, тихо и чудно, као да су то неки уговорени знаци. Врата се помоћу неког невидљивог механизма сама отворише. Уђох у собу. Стадох за тренутак и видех у њеном источном делу кревет и у њему човека са главом подигнутом на јастуцима. Лице му бледо, испијено, без капи крви, коса бела. Просто се сав губи у белини јастука. Брада му уска, образи мршави, дугуљаста, а широко чело испресецано дубоким борама. То је био Никола Тесла. Наши се погледи среташе. Његове очи заблесташе мало живљим сјајем, као да су у њима биле сузе. Он ми тихим гласом рече нешто на енглеском језику, пружајући ми полако своју стару, смејурану руку која је подрхтавала. Пришао сам његовој постељи и са поштовањем прихватио ту изнемоглу руку која је толико добра дала човечанству. Тада сам му рекао:

— Господине Тесла, дошао сам из Југославије, на велику Светску изложбу. Желео сам и Вас да видим и да Вам

пренесем поздрав Ваше родне груди, која се поноси Вама јер сте својим научним радовима много допринели слави њенога имена широм света.

— Хвала! — одговори ми Тесла изнемоглим гласом који је подрхтавао. Полако, као да ми је шалутао, додаде на чистом српском језику:

— Хтео сам да Вас видим, али опростите, не могу дуго са Вама да разговарам. Као што видите, тешко сам болестан. Кроз Вас доживљавам сада моју стару домовину.

Разумео сам његове речи. Гледао сам га у зенице и видео му сузе у очима. Шта је мислио у том тренутку седи научник? Да ли се, видевши сељака из Шумадије, сетио свога села и свога детињства у Лици, да ли сам му својом посетом пробудио чежњу за родним крајем, који већ пет деценија није видео?

— Надам се да ћете брзо оздравити и да ћете још много урадити за срећу људског рода — пожелех гласно.

— Хвала — одговори Тесла slabим гласом и полако, пружајући ми поново своју дрхтаву смежурану руку, наглашавајући сваку реч, додаде:

— Поздравите моју стару домовину, ја је никада више нећу видети. . .

Више ни једну реч нисам смео да проговорим. Био је толико болестан да ми се учинило да ће издахнути пред мојим очима. Његово лице одавало је самртника. Једино поглед, дубок и продоран, зрачио је мало живљим сјајем. Када сам полазио, погледао сам по великој, светлој соби, са чијих се прозора видео добар део Њујорка. Врата су се за мном сама лагано затворила. Још једанпут сам чуо уздрхтали глас највећег живог научника нашег доба:

— Поздравите домовину. . .

Пролазим ходницима овог огромног хотела и док се лифтом спуштам у приземље размишљам о Тесли.

Да ли ће устати са своје болесничке постеље, да ли ће овај човек, који има преко осамдесет година, моћи да настави се научним радом за добро људи? Његова се слава пронела читавим светом, његово је име свима постало познато, али време година и огромна борба и напори на откривању непознатих тајни природе сломили су овог дива науке и он данас лежи тешко болестан. Ипак, нека чудна вера у његов геније, који је имао снаге да многим мртвим стварима улије живот, даје ми наде да ће Тесла надвладати своју болест и да ће још стварати нова велика дела.

Пролазим улицама овог милионског града. Осећам се срећан што сам видео највећег живог научника, а у мојој души расте силна вера у животну снагу мога народа, из чијих је дубина потекао и Никола Тесла, човек који данас припада читавом човечанству.

Враћам се у свој стан, где ме је чекало пријатно обавештење да ће ме сутра у десет сати и двадесет минута примити председник града Њујорка Фиорело Лагвардија, мој председнички колега. Заиста, ово је леп гест с његове стране.